

ARTYKUŁY

Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym
PL ISSN 1643-8191, t. 37 (2)/2016, s. 87–100

<http://dx.doi.org/10.12775/KLIO.2016.016>

GRAŻYNA GZELLA*

Redaktorzy zapomnianej „Gazety Kościańskiej/Polskiej” (do 1914 roku)

Editors of the forgotten „Gazeta Kościańska/Polska” from 1896 to 1914

Streszczenie: Między 1896 a 1914 rokiem przez redakcję „Gazety Kościańskiej”, a potem „Gazety Polskiej” przewinęło się jedenastu redaktorów odpowiedzialnych. Byli to: Teodor Bobowski, Ludwik Małolepszy, Stanisław Bednarski, Hieronim Stefanowicz, Jan Teska, Stanisław Rożanowicz, Idzi Światała, Sylwester Czarnecki, Zygfryd Kąkolewski, Antoni Wolski i Eryk Średzki. Czterech z nich z wykształcenia było drukarzami i tylko przez krótki czas zajmowali się redagowaniem pisma, pięciu prowadziło działalność dziennikarską również w innych redakcjach; o dwóch nie mamy szczegółowych wiadomości.

Abstract: Between the years 1896 and 1914 in the editorial of the „Gazeta Kościańska” – later named „Gazeta Polska” – have worked eleven responsible chief editors. They were: Teodor Bobowski, Ludwik Małolepszy, Stanisław Bednarski, Hieronim Stefanowicz, Jan

---

* Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, ul. W. Bojarskiego 1, 87-100 Toruń; e-mail: gmg@umk.pl.

Teska, Stanisław Rożanowicz, Idzi Świtała, Sylwester Czarnecki, Zygfryd Kąkolewski, Antoni Wolski and Eryk Średzki. Four of them were professional printers and only for short time they did publishing work, five of them were simultaneously active journalist in another editorial, about two other editors was impossible to find any detailed information.

Słowa kluczowe: „Gazeta Kościańska”, „Gazeta Polska”, prasa polska, Kościan, 1896–1914

Key words: „Gazeta Kościańska”, „Gazeta Polska”, Polish press, Kościan, 1896–1914

W pierwszych dniach września 1896 roku ogłoszono numer okazowy pisma nazwanego „Gazeta Kościańska”, które czytelnicy otrzymywać mieli za 75 fenigów kwartalnie, trzy razy w tygodniu. Z zapowiedzi wynikało, że pismo zawierać będzie podawane w języku polskim „rozporządzenia landratów, komisarzy i burmistrzów powiatu kościańskiego i śmigieńskiego oraz wszelkie inne wiadomości”¹. Ponadto poinformowano, że „Gazeta” „służyć będzie bezstronnie wszystkim stanom i stanie na zasadach katolickich i polskich”, a jej właścicielem, drukarzem i wydawcą został Teodor Bobowski, który z dniem 1 X otworzył w mieście drukarnię i księgarnię polską.

Pewne szczegóły o nowo tworzonej gazecie podano w korespondencji nadesłanej do „Kuriera Poznańskiego”, której autor, niezbyt przychylny „Gazecie Kościańskiej”, stwierdził, że periodyk „nie ma być własnym naszym kościańskim organem, tylko znaną sztuczką redaktorów geszefciarzy”. Dalej poinformowano: „»Goniec Wielkopolski« uszczęśliwił tym przedsięwzięciem nasze miasteczko, dając swoje maszyny i czcionki redaktorowi, który na to wysokie stanowisko postąpił z zecera” i stwierdzono: „pisemko to ma być zamaskowanym »Gońcem«. Trzy strony bowiem mają się drukować w poznańskiej oficynie »Gońca«, a czwarta tu w Kościanie z wiadomością-

---

¹ *Wiadomości miejscowe i prowincjonalne*, „Postęp” nr 207 z 10 IX 1896; *Kronika miejscowa, prowincjonalna i zagraniczna*, „Kurier Poznański” nr 207 z 10 IX 1897; *Wiadomości miejscowe i potoczne*, „Dziennik Poznański” nr 207 z 10 IX 1896.

² *Wiadomości miejscowe i potoczne*, „Dziennik Poznański” nr 207 z 10 IX 1896.

mi miejscowymi”³. W obronie „Gazety” i Bobowskiego wystąpił redaktor „Postępu”, pisząc: „Główna wina pana Bobowskiego polega w tym, że nie prosił »Kuriera« o pozwolenie do wydawania gazety, co to za zuchwałość, że zwykły drukarz chce zakładać nowe pismo, a »Kurierowi Poznańskiemu« się zdaje, iż on tylko ma monopol zakładania nowych gazet”⁴.

Dnia 4 X 1896 roku wydano pierwszy numer „Gazety Kościańskiej”, która z dniem 8 III 1902 roku przemianowana została na „Gazetę Polską” i dzięki czytelnikom oraz zainteresowaniu, jakie budziła, ukazywała się do 1939 roku.

Szczątkowość informacji o kościańskim periodyku wiąże się z niemal całkowitym brakiem roczników gazety, po latach zachowało się bowiem niewiele numerów tego pisma. W „Bibliografii historii Polski XIX i XX wieku” podano, że z 1902 roku w Bibliotece Śląskiej zachowały się nr okazowy 1 i 2, nr 1, 45; w Bibliotece Kórnickiej nr 50, 60; w Muzeum w Chorzowie nr okazowy 1. Nr 6 z 1909 roku znajduje się w Bibliotece im. Zielińskich w Płocku, nr 274 z 1909 roku w Muzeum w Chorzowie, a nr 211 z 1913 roku w Bibliotece Kórnickiej PAN w Kórniku⁵. Ponadto numery 1–78 z 1902 roku odnaleziono w Bibliotece Ukraińskiej Akademii Nauk we Lwowie. „Gazeta Polska” przechowywana we Lwowie oznakowana jest jako rocznik pierwszy, co sugeruje, że w marcu 1902 roku zaprzestano wydawania „Gazety Kościańskiej” (brak też w innych źródłach jakichkolwiek śladów jej dalszego istnienia) i w tej nowej postaci periodyk ukazywał się do końca września. Wtedy dotychczasowy wydawca Joachim Sołtyś z Zabrzea z powodu licznych procesów prasowych zrezygnował z dalszego jej wydawania. Od 1 X – jak pisano – „Gazeta Polska w Kościanie” ukazywała się nakładem Teodora Bobowskiego, a od 2 XI spółki finansującej dalsze wydawanie pisma pn. „Drukarnia Spółkowa”. Związek „Gazety Kościańskiej” z „Gazetą Polską” był również personalny, Bobowski i Hieronim Stefanowicz bowiem jako redaktorzy odpowiedzialni tworzyli

---

³ *Kronika miejscowa, prowincjonalna i zagraniczna*, „Kurier Poznański” nr 213 z 17 IX 1896.

⁴ *Wiadomości miejscowe i prowincjonalne*, „Postęp” nr 217 z 22 IX 1896.

⁵ *Bibliografia historii Polski XIX i XX wieku*, t. 3: 1865–1918, t. 2, Warszawa 2010, s. 53.

jeden i drugi tytuł. Nieliczne egzemplarze pisma z okresu istnienia gazety do 1914 roku przynoszą niewiele informacji prasoznawczych o periodyku, nie oddają treści i składu redakcji w kolejnych latach. Dopiero źródła pośrednie – gazety wydawane w tym samym czasie – poszerzają, chociaż też niekompletnie, naszą wiedzę o kościańskim periodyku.

W dotychczasowej literaturze przedmiotu⁶ niewiele podano informacji o redaktorach „Gazety Kościańskiej/Polskiej”. Z przytoczonych komunikatów o utworzeniu nowej gazety ogłoszonych w prasie polskiej wynika, że pierwszym redaktorem odpowiedzialnym pisma został Teodor Bobowski, prawdopodobnie w początkowym okresie istnienia periodyku sprawujący wszystkie obowiązki w wydawnictwie, redakcji i drukarni.

Pierwszy redaktor odpowiedzialny „Gazety Kościańskiej” urodził się 30 X 1868 roku w Kościanie jako syn krawca Teodora i Emilii z domu Targowskiej⁷. Małą drukarnię ze składem artykułów papierniczych otworzył w 1894 roku, a dwa lata później powiększył ją o zakupione w firmie Rossenberga maszynę płaską i nowe czcionki drukarskie⁸. W jego kościańskiej drukarni oprócz „Gazety Kościańskiej” drukowano również „Muzykę Kościelną” od 1898 roku, redagowaną przez księdza Józefa Surzyńskiego, i dodatek do tego pisma pt. „Musica Ecclesiastica”, „Szkółkę Domową” od 1900 roku, wydawaną i redagowaną przez Helenę Rzepecką w Poznaniu⁹.

⁶ Z powodu braku podstawowego źródła – gazety, archiwum redakcji i materiałów archiwalnych – niewiele napisano na temat „Gazety Kościańskiej” i „Gazety Polskiej”. Podstawowe wiadomości, bez szczegółowej charakterystyki i nie bez błędów, odnaleźć można w: H. Florkowski, *Prasa ziemi kościańskiej*, Kościan 1977, s. 3–4; Z. Gryczka, *Kościańska „Gazeta Polska”, „Przyjaciel Ludu”* 1995, z. 5–6, s. 6; E. Jurga, *Prasa lokalna Ziemi Kościańskiej*, [w:] *Prasa dawna i współczesna*, red. B. Kosmanowa, cz. 2, Poznań 2001, s. 11.

⁷ Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu, Parafia Kościan, Liber baptisatorum 1852–1869, mkr. 133; Archiwum Państwowe w Poznaniu (dalej cyt. APP) Prezydium Policji w Poznaniu (dalej cyt. PP), sygn. 3507; J. Jachowski, *Bobowski Teodor*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa 1972, s. 73.

⁸ B. Włodarczyk, *Zakłady drukarskie w Kościanie i Śmigł w latach 1845–1979. Opis techniczny*, „Pamiętnik Towarzystwa Miłośników Ziemi Kościańskiej” 1996–2000 [druk: 2001], s. 108–109.

⁹ W. Frąckowiak, *Pedagogiczne tendencje pomorskiej i kujawskiej prasy polskiej dla dzieci i młodzieży w latach 1891–1920*, Bydgoszcz 1981, s. 25; K. Winowicz, *Kultura muzyczna Kościana w latach 1870–1970*, Kościan 1983, s. 80, 82, 85.

W końcu 1902 roku Bobowski sprzedał swe przedsiębiorstwo spółce związanej pod nazwą „Drukarnia Spółkowa”, na czele której stanął Alfred Chłapowski z Bonikowa¹⁰. Redaktor pozostał jednak w redakcji i dalej redagował niektóre numery gazety. Dopiero w lipcu 1904 roku przeniósł się do Leszna. W mieście tym założył i wydawał czasopismo „Nowy Czas”, które w lutym 1905 roku przejęła kolejna spółka „Drukarnia Wydawnicza w Lesznie”¹¹. W 1906 roku Bobowski przeniósł się do Poznania i związał z redakcją „Przyjaciela Ludu”. Jako redaktor odpowiedzialny podpisał numery 29, 41–100, 104–108, 110, 115–118 z tego roku¹². Następnie został kierownikiem drukarni Władysława Wilaka¹³, a w 1910 roku założył własną niewielką drukarnię ze sklepem papierniczym¹⁴. Po 1918 roku opuścił Poznań i wyjechał do Nowej Kołudy w powiecie inowrocławskim¹⁵. Dalsze jego losy pozostają nieznane.

Zdaniem Henryka Florkowskiego już w 1896 roku w redakcji „Gazety Kościańskiej” na stanowisku redaktora pracował Ludwik Małolepszy, o którym tenże autor napisał, że był kupcem, posiadał sklep porcelany, szkła i ceramiki¹⁶. Od 23 III 1897 roku zastąpił go bliżej nieznanymi Stanisław Bednarski, a od 11 IV tego roku podpisywał pismo ponownie Bobowski. Jego nazwisko jako redaktora „Gazety Polskiej” wymieniano również po przejściu gazety przez powołaną w 1902 roku spółkę. Ostatnia wiadomość o obecności Bobowskiego w redakcji kościańskiej gazety pochodzi z lipca 1904 roku, wówczas poinformowano, że przenosi się on do Leszna, gdzie zakłada drukarnię¹⁷.

---

¹⁰ APP, PP, sygn. 4947.

¹¹ *Wiadomości miejscowe i prowincjonalne*, „Postęp” nr 228 z 5 X 1904; *Polska*, „Gazeta Toruńska” nr 40 z 18 II 1905.

¹² O pracy w redakcji zob. G. Gzella, „Przed wysokim sądem”. *Procesy prasowe polskich redaktorów czasopism dla chłopów w zaborze pruskim*, Toruń 2004, s. 63, 76, 173, 174, 177, 181.

¹³ J. Jachowski, op. cit., s. 73.

¹⁴ APP, Akta miasta Poznania, sygn. 11144, Miejski Urząd Policyjny (1836–1930).

¹⁵ APP, Akta miasta Poznania. Kartoteka ewidencji ludności 1870–1931 (dalej cyt. Kartoteka, sygn. 14293; APP, PP, sygn. 6468).

¹⁶ H. Florkowski, op. cit., s. 3.

¹⁷ *Wiadomości miejscowe i prowincjonalne*, „Postęp” nr 149 z 2 VII 1904.

Równocześnie z Bobowskim w redakcji pracował Hieronim Stefanowicz. Ten przyszły właściciel zakładów graficznych w Kościanie urodził się w tym mieście 24 VIII 1878 roku jako syn Zefiryra i Bolesławy z domu Hoffmann¹⁸. Po szkole podstawowej przez cztery lata uczył się w krotoszyńskim gimnazjum, a następnie przez rok pracował w drukarni w Gnieźnie, gdzie uczył się drukarstwa akcydensowego. W 1901 roku wrócił do Kościana i podjął pracę w tamtejszej redakcji i drukarni. Praca w „Gazecie Kościańskiej/Polskiej” była dla niego wyjątkowo trudna. Między 1902 a 1904 rokiem co najmniej¹⁹ pięć razy stawał przed sądem oskarżony w procesach prasowych, co doprowadziło go na dwa miesiące do więzienia i musiał łącznie zapłacić 150 marek grzywny²⁰. W 1904 roku otworzył w rodzinnym mieście własny sklep z artykułami papierniczo-galanteryjnymi. Stefanowicz był członkiem Korporacji Zakładów Graficznych w Poznaniu, a w Kościanie członkiem honorowym Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, członkiem Zrzeszenia Chrześcijańskich Kupców, Towarzystwa Przemysłowo-Rzemieślniczego, Towarzystwa Śpiewu „Lutnia” i innych. W 1909 roku przeniósł się do Poznania i pracował w drukarni Artura Gustowskiego. W czasie pierwszej wojny światowej w 1916 roku znalazł się na froncie niemiecko-rosyjskim, a na przełomie 1917 i 1918 roku pracował w kancelarii Powiatowej Komendy Uzupelnień w Kościanie. Po odzyskaniu niepodległości odkupił od wyjeżdżającej do Niemiec Mayerowej drukarnię i introligatornię²¹ i dalej prowadził zakład, który w 1930 roku przekazał synowi²². Zmarł 14 IV 1939 roku w Kościanie²³.

¹⁸ APP, PP, sygn. 3507.

¹⁹ Tyle procesów udało się odnaleźć, jednak wobec braku „Gazety Kościańskiej/Polskiej” nie można ostatecznie ustalić liczby końcowej.

²⁰ Zob. np. *Wiadomości miejscowe i potoczne*, „Dziennik Poznański” nr 67 z 21 III 1902; *Wiadomości miejscowe i prowincjonalne*, „Postęp” nr 243 z 21 X 1902; *Wiadomości miejscowe i prowincjonalne*, „Postęp” nr 113 z 18 V 1904.

²¹ Być może była to drukarnia założona w 1857 r. w Kościanie przez Salomona Meyera. Zob. A. Jazdon, *Polski ruch wydawniczy w Wielkim Księstwie Poznańskim w latach 1831–1862*, Warszawa 1990, s. 37.

²² B. Włodarczyk, op. cit., s. 114.

²³ *Książka adresowa zakładów graficznych w Rzeczypospolitej Polskiej*, Poznań 1926, s. 32; [Klepsydra], „Kurier Poznański” nr 174 z 16 IV 1939; *Kronika miejscowa i zamiejscowa*, „Orędownik na Powiat Nowy Tomyśl, Wolsztyn i Międzychód” 1939, nr 45, s. [3];

Dnia 15 XII 1903 roku dotychczasowych redaktorów „Gazety Polskiej” zastąpił Jan Teska²⁴, który do Kościana przybył z Poznania, po zdobyciu doświadczenia dziennikarskiego w redakcji „Orędownika” i „Pracy”. Teska urodził się 16 VII 1876 roku w Chojnicy w powiecie poznańskim, w rodzinie rolnika Antoniego i Antoniny z Gołaskich²⁵. Uczył się w Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu, maturę zdawał we Wschowie, nie przystąpił jednak do egzaminu ustnego. Po pracy w Poznaniu i Kościanie redagował „Lecha” w Gnieźnie, a w listopadzie 1907 roku znalazł się w Bydgoszczy i tam stworzył własne wydawnictwo prasowe. Numer okazowy „Dziennika Bydgoskiego” wydrukowano z datą 2 XII 1907 roku. Gazeta ukazywała się do wybuchu drugiej wojny światowej. W Bydgoszczy Teska działał w Towarzystwie Przemysłowym, Towarzystwie Czytelni Ludowych i Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”. Brał udział w pierwszej wojnie światowej, walcząc na froncie zachodnim. Po wojnie wobec trudności finansowych wydawnictwo „Dziennik Bydgoski” przekształcono w spółkę akcyjną, a Teska został redaktorem naczelnym pisma. W dwudziestolecie międzywojennym, ratując przed upadkiem polskie gazety, wraz z żoną kupił w 1926 roku „Gazetę Gdańską” (właścicielem był do 1928 roku), w 1927 roku poznański „Postęp” (w 1934 roku sprzedany Zjednoczeniu Chrześcijańsko-Społecznemu), posiadał również część praw do warszawskiej „Rzeczpospolitej”. W tym czasie czynnie uczestniczył w życiu politycznym. Z jego inicjatywy utworzono w Bydgoszczy Narodowe Stronnictwo Ludowe, Związek Samopomocy Ludu Polskiego, trwale związał się z ruchem chrześcijańsko-demokratycznym. Po wybuchu drugiej wojny światowej opuścił Bydgoszcz i ukrywał się w Warszawie. Teska zmarł 24 III 1945 roku w Trojanowie pod Sochaczewem²⁶.

B. Stefanowicz, *Zakłady Graficzne Hieronima Stefanowicza w Kościanie w latach 1904–1947*, „Pamiętnik Towarzystwa Miłośników Ziemi Kościańskiej” 1990–1992, [druk] 1998, [t. 8], s. 143–153.

²⁴ APP, PP, sygn. 4947; *Kronika miejscowa i rozmaitości*, „Lech” nr 291 z 23 XII 1903.

²⁵ APP, Kartoteka, sygn. 15174.

²⁶ *Wiadomości miejscowe i potoczne*, „Orędownik” nr 149 z 2 VII 1904; *Wiadomości z Wielkiego Księstwa Poznańskiego*, „Gazeta Grudziądzka” nr 119 z 3 X 1907; J. Kutta,

Związek Teski z redakcją „Gazety Polskiej” trwał zaledwie pół roku, już bowiem 1 VII 1904 roku opuścił miasto i przeniósł się do Gniezna, natomiast udziałowcy kościańskiej gazety w połowie czerwca w poznańskim „Orędowniku” opublikowali ogłoszenie następującej treści:

Redaktor, któryby także załatwił sprawy administracyjne znajdzie od 1 lipca r.b. miejsce w wydawnictwie „Gazety Polskiej” w Kościanie. Zgłoszenia z krótkim życiorysem uprasza się nadsyłać do dyrekcji na ręce Wgo Pana St. Mizgalskiego (Hotel „Victoria”) w Kościanie²⁷.

Na ogłoszenie odpowiedział również doświadczony w dziennikarstwie Stanisław Rożanowicz²⁸.

Nowy redaktor kościańskiej gazety pochodził z Poznania, gdzie urodził się 18 IV 1877 roku jako syn tokarza Antoniego i Franciszki z Piaseckich²⁹. Ukończył Gimnazjum Fryderyka Wilhelma w Poznaniu w 1897 r. Przez pewien czas pracował jako nauczyciel domowy, ale już w grudniu 1899 roku związał się z Wiktorem Kulerskim i jego „Gazetą Grudziądzką”. Podpisywał też dodatki do „Grudziądzkiej” – „Gościa Świątecznego” i „Przyjaciela Działywy” oraz inne pismo tego wydawcy „Cpocką Gazetkę Kąpielową”. Po opuszczeniu Grudziądza na krótko znalazł się w Poznaniu i redakcji „Gońca Wielkopolskiego” (nr 128–146 z 1904 roku), a od 1 VII był redaktorem kościańskiej „Gazety Polskiej”. Pobyt Rożanowicza w Wielkopolsce trwał do początku 1905 roku, kiedy to przeniósł się na Śląsk i został redaktorem należącego do Józefa Siemianowskiego „Głosu Śląskiego”. W marcu 1907 roku podjął studia stomatologiczne w Strasburgu, a po ich ukończeniu osiedlił się w Katowicach, gdzie pracował jako jeden z nielicznych polskich lekarzy stomatologów. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości

---

Teska Jan, [w:] *Bydgoski słownik biograficzny*, t. 1, Bydgoszcz 1994, s. 106–109 (tam bibliografia).

²⁷ Redaktor, „Orędownik” nr 136 z 16 VI 1904.

²⁸ *Wiadomości miejscowe i potoczne*, „Orędownik” nr 148 z 1 VII 1904; *Wiadomości miejscowe i prowincjonalne*, „Postęp” nr 149 z 2 VII 1904.

²⁹ APP, Urząd Stanu Cywilnego w Poznaniu – obwód miejski, urodzenia 1877, sygn. 37.

organizował służbę zdrowia w województwie śląskim oraz aktywnie pracował w wielu organizacjach. Zmarł 2 VI 1933 roku w Katowicach³⁰.

Trwający zaledwie pół roku pobyt Rożanowicza w Kościanie spowodował, że już 14 X 1904 roku w „Orędowniku”, kolejny raz spółka wydająca pismo zamieściła ogłoszenie informujące o poszukiwaniu nowego redaktora. Napisano w nim: „Poszukuje się doświadczonego administratora, który by także – redakcji »Gazety Polskiej« się podjął od 1 stycznia 1905 r. – Zgłoszenia na ręce Wpana St. Mizgalskiego w Kościanie”³¹.

Tym razem na ogłoszenie odpowiedział Idzi Świtała i to on od nowego roku został redaktorem „Gazety Polskiej”.

Nowy redaktor urodził się 1 IX 1877 roku w Wielkiej Topoli, w powiecie odolanowskim, w rodzinie rolnika Marcina i Franciszki z Bzików³². Maturę zdał w Ostrowie Wielkopolskim, następnie studiował w Berlinie, Gryfii i Wrocławiu. Przed przyjazdem do Kościana zatrudniony był w redakcjach „Gazety Ostrowskiej”, „Gazety Grudziądzkiej”, „Dziennika Grudziądzkiego”, poznańskiego „Przemysłowca” i dortmundzkiego „Dziennika Polskiego”. Pracując w Kościanie, odpowiadał również za redakcję wydawanego w Lesznie „Nowego Czasu” (do 1 X 1905 roku). Po roku przeniósł się do Poznania i objął stanowisko redaktora naczelnego „Pracy”. Kolejne lata to różne obowiązki poza Wielkopolską. Od 1907 roku przebywał w Berlinie, gdzie pracował w Polskim Biurze Prasowym, a w 1908 roku wybrano go posłem do Izby Deputowanych sejmiku pruskiego. Od 1910 roku studiował stomatologię. Pracę zgodnie z wykształceniem

---

³⁰ F. Szymiczek, *Stanisław Rożanowicz (1877–1933)*, „Archiwum Historii Medycyny” 1974, z. 4, s. 493–495; A. Rożanowicz, *Stanisław Rożanowicz (1877–1933) działacz narodowy i społeczny, więzień polityczny w okresie zaboru pruskiego na Pomorzu*, „Rocznik Grudziądzki” 1983, t. 8, s. 181–182; K. Brożek, *Rożanowicz Stanisław*, „Polski słownik biograficzny” 1989–1991, t. 32; idem, *Rożanowicz Stanisław*, „Śląski słownik biograficzny” 1981, t. 3, s. 281–284.

³¹ *Poszukuje się*, „Orędownik” nr 286 z 14 X 1904.

³² Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu, Parafia Ostrów, Liber baptisatorum 1872–1878, mkr. 315.

rozpoczął od Szamotuł, następnie były to Zgorzelec, Poznań i Bydgoszcz. Światała zmarł 8 XII 1928 roku w tym ostatnim mieście³³.

Być może opuszczając Kościan, Światała zarekomendował społeczę na swego następcę Sylwestra Czarneckiego, redaktora wydawanego w Dortmundzie „Dziennika Polskiego”, z którym musiał zetknąć się, pracując w dortmundzkiej redakcji³⁴. Z dniem 1 I 1906 roku Czarnecki objął stanowisko redaktora w Kościanie³⁵.

Kolejny redaktor „Gazety Polskiej” urodził się 27 XII 1877 roku w Śremie i był synem pochodzącej z Litwy Marii, która po przyjeździe do Poznania została żoną introligatora Franciszka Frankowskiego³⁶. Na wykształcenie przyszłego redaktora „Gazety Polskiej” składało się sześć klas szkoły średniej, dwa lata szkoły handlowej oraz dwa lata szkoły uzupełniającej. Służbę wojskową odbył w latach 1898–1900 w Wittembergu. Przez pewien czas był współpracownikiem poznańskiego „Orędownika”, następnie pracował w Gliwicach w „Głosie Śląskim”, a stamtąd w 1904 roku trafił do dortmundzkiej redakcji „Dziennika Polskiego”³⁷. Pracując w Kościanie, Czarnecki wielokrotnie naraził się niemieckiemu wymiarowi sprawiedliwości, co zmusiło go, w obawie przed aresztowaniem, do opuszczenia w listopadzie 1906 roku państwa i wyjazdu do Krakowa, a potem do Lwowa. Prasa polska cytując „Gazetę Polską” donosiła, że „redaktor jej Sylwester Czarnecki udał się za granicę, by według brzmienia telegramu, nadesłanego na ręce posła dr Alfreda Chłapowskiego – odczekać tam wyniki licz-

³³ Z. Hemmerling, *Postowie polscy w Parlamencie Rzeszy Niemieckiej i w Sejmie Pruskim 1907–1914*, Warszawa 1968, s. 123–124; J. Kutta, *Światała Idzi*, „Bydgoski słownik biograficzny” 1994, t. 1, s. 105–106; R. Krygier, *Wpisani w dzieje ziemi szamotulskiej. Wybór biografów*, Szamotuły 1998, s. 357; *Nauczyciele i wychowankowie gimnazjum ostrowskiego w okresie zaboru 1945–1918/1919*, red. K. Niełacny, E. Szczerzyński, J. Biernaczyk Ostrów Wielkopolski 2003, s. 211.

³⁴ Czarnecki pracował w redakcji założonego przez Ignacego Żnińskiego „Dziennika Polskiego” od założenia pisma. W czerwcu 1905 r. na krótko został redaktorem naczelnym periodyku. *Wiadomości miejscowe i potoczne*, „Dziennik Poznański” nr 126 z 3 VI 1905; *Wiadomości miejscowe i potoczne*, „Orędownik” nr 127 z 4 VI 1905.

³⁵ APP, PP, sygn. 4947; *Wiadomości miejscowe i potoczne*, „Orędownik” nr 3 z 5 I 1906.

³⁶ APP, USC Śrem – obwód miejski, sygn. 13; APP, Kartoteka, sygn. 14406.

³⁷ APP, Akta miasta Poznania, sygn. 433.

nych procesów, które mu za rzekome przewinienia prasowe wytoczono³⁸. Prokuratura wysłała za zbiegiem list gończy³⁹, jednak Czarnecki pozostał w Galicji aż do odzyskania przez Polskę niepodległości. Przez cały czas pobytu we Lwowie pracował w magistracie, ponadto współpracował z redakcją „Gazety Niedzielnej”. W grudniu 1919 roku przyjechał do Poznania i pozostał w tym mieście aż do śmierci, pracując na stanowisku sekretarza miejskiego oraz naczelnika biura gazowni miejskiej. Zmarł 1 IV 1923 roku⁴⁰.

Po ucieczce Czarneckiego jego miejsce w redakcji „Gazety Polskiej” zajął syn Marii Kąkolewskiej, urodzony 2 XII 1881 roku w Ostrowie, Zygfryd⁴¹. Praca w Kościanie nie należała do spokojnych, podobnie bowiem jak Czarnecki często stawał przed sądem niemieckim i karany był za przestępstwa prasowe. W 1912 roku Kąkolewski stał się właścicielem założonej w Grodzisku drukarni połączonej ze składem papieru i materiałów piśmiennych. Uroczyste poświęcenie przez księdza Ludwika Chojnackiego oczekiwanej przez mieszkańców polskiej instytucji nastąpiło 6 IV⁴².

Wraz z Kąkolewskim w redakcji kościańskiej gazety zatrudniony był kolejny Wielkopolanin Antoni Wolski. Jego nazwisko jako redaktora „Gazety” wymieniano już w maju 1907 roku⁴³. Wolski urodził się 3 IV 1878 roku w Trzemesznie⁴⁴. W latach 1903–1906 był redaktorem katowickiego „Górnoślązaka” i dodatku do tego pisma pt. „Rodzina Chrześcijańska”. W tym czasie był naczelnikiem Okręgu VI Sokołów polskich oraz naczeln-

---

³⁸ *Wiadomości miejscowe i potoczne*, „Orędownik” nr 255 z 8 XI 1906.

³⁹ *Wiadomości miejscowe i potoczne*, „Kurier Poznański” nr 45 z 11 XI 1906; *Nasze sprawy*, „Orędownik” nr 259 z 13 XI 1906.

⁴⁰ APP, Akta miasta Poznania, sygn. 433; APP, Kartoteka, sygn. 14339; [Klepsydra], „Kurier Poznański” nr 77 z 5 IV 1923; [Klepsydra], „Dziennik Poznański” nr 78 z 6 IV 1923.

⁴¹ APP, PP, sygn. 4947.

⁴² *Kronika. Wiadomości z prowincji*, „Dziennik Poznański” nr 82 z 11 IV 1912; *Wiadomości miejscowe i prowincjonalne*, „Postęp” nr 83 z 12 IV 1912.

⁴³ *Wiadomości miejscowe i potoczne*, „Kurier Poznański” nr 115 z 22 V 1907; *Proces prasowy*, „Gazeta Robotnicza” nr 63 z 25 V 1907.

⁴⁴ APP, Kartoteka, sygn. 15277; *Proces o obrazę księcia biskupa kardynała Koppa*, „Pielgrzym” nr 38 z 29 III 1904; J. Glensk, *Czarna księga prasy śląskiej*, t. 1, Opole 2006, s. 336.

nikiem „Sokoła” w Katowicach⁴⁵. Po przyjeździe do Kościana aktywnie włączył się w prace Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W 1909 roku był prezesem oddziału kościańskiego tej organizacji⁴⁶. W czasie pierwszej wojny światowej i w pierwszych latach po wojnie był przewodniczącym Rady Nadzorczej Banku Ludowego w tym mieście⁴⁷, stał na czele Rady Delegatów Robotniczo-Żołnierskich⁴⁸. Stanowisko redaktora „Gazety Polskiej” zajmował do 1922 roku, następnie przeniósł się do Poznania⁴⁹. W latach 1924–1929 należał do komitetu redagującego „Przewodnik Gimnastyczny »Sokół«”, przez czternaście lat stał na czele Dzielnicy Wielkopolskiej „Sokoła”⁵⁰. W latach 1932–1939 pracował w Bibliotece Raczyńskich w dziale katalogów⁵¹. Tuż przed wybuchem drugiej wojny światowej, ze względu na stan zdrowia, ustąpił ze stanowiska prezesa Dzielnicy Wielkopolskiej „Sokoła”⁵². W marcu 1940 roku został wysiedlony z Poznania do Generalnej Guberni⁵³. Po wojnie zajmował się zabezpieczaniem zbiorów bibliotecznych na Rzeszowszczyźnie, a następnie wrócił

⁴⁵ *Podobizny współczesnych działaczy polskich na Górnym Śląsku*, „Praca” 1906, nr 22, s. 857.

⁴⁶ *Nasze sprawy*, „Orędownik” nr 236 z 15 X 1909.

⁴⁷ *Sprawozdanie Banku Ludowego – Volksbank Eingetragene Genossenschaft mit Unbeschränkter Haftpflicht w Kościanie z czynności w roku 1915*, Kościan 1916, s. 3; *Sprawozdanie Banku Ludowego – Volksbank Eingetragene Genossenschaft mit Unbeschränkter Haftpflicht w Kościanie z czynności w roku 1917*, Kościan 1918, s. [10]; S. Wachowiak, *Czasy, które przeżyłem*, Warszawa 1983, s. 43–44.

⁴⁸ B. Włodarczyk, op. cit., s. 111.

⁴⁹ APP, Kartoteka, sygn. 15277.

⁵⁰ *Roczne sprawozdanie Dzielnicy Wielkopolskiej Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” za czas od 1 stycznia 1938 do 31 grudnia 1938 przedłożone Zjazdowi Rady Dzielnicowej w dniu 7 maja 1939 r. w Poznaniu*, Poznań 1939, s. 6; *Dzielnica Wielkopolska*, „Przewodnik Gimnastyczny »Sokół«” 1939, nr 7/8, s. 255.

⁵¹ R. Nowicki, *Fragment biblioteki rodowej i ordynackiej Skórzewskich w Bibliotece Raczyńskich*, „Biblioteka” 2004, nr 8(17), s. 54.

⁵² *Dzielnica Wielkopolska*, „Przewodnik Gimnastyczny »Sokół«” 1939, nr 7/8, s. 255.

⁵³ M. Rutowska, *Lager Głowna. Niemiecki obóz przesiedleńczy na Główniej w Poznaniu dla ludności polskiej (1939–1940)*, Poznań 2008, s. 549.

do Poznania, tam zmarł 8 V 1946 roku⁵⁴. Odznaczony był złotym krzyżem zasługi i odznaką Związku Sokolstwa Polskiego⁵⁵.

Ostatnim znanym redaktorem „Gazety Polskiej” sprzed pierwszej wojny światowej był Eryk Średzki, którego nazwisko na łamach kościańskiego periodyku znajdujemy w zachowanym numerze 274 z 1909 roku. Urodził się 31 V 1885 roku w Gnieźnie jako syn szewca Wojciecha i Heleny z domu Pawłowskiej. Pierwsze zatrudnienie znalazł w redakcji „Gazety Olsztyńskiej”, jednak z powodu swej dziennikarskiej działalności otrzymał nakaz opuszczenia miasta i osiedlił się w Kościanie. Z redakcją „Gazety Polskiej” związany był jeszcze w 1915 roku, o czym świadczy wyrok za przestępstwo prasowe skazujący go na dzień więzienia⁵⁶. Następnie przeniósł się do Śremu i podjął pracę w tamtejszej drukarni Hermanna Schwantesa, by w końcu stać się właścicielem własnej firmy typograficznej. W dwudziestoleciu międzywojennym rozbudował przedsiębiorstwo, tworząc „Drukarnię Centralną” składającą się z drukarni, stereotypii, introligatorni, składu tektury i wydawnictwa lokalnego „Orędownika Urzędowego Powiatu Śremskiego”. Kryzys gospodarczy lat trzydziestych dotknął również Średzkiego, który w 1936 roku zbankrutował, a Bank Ludowy za długi przejął budynek i większość maszyn w drukarni. Uratowane dwie maszyny drukarskie, regał zecerski z czcionkami i ręczna krajarka pozwoliły na dalszą pracę w zawodzie w nowo utworzonej Drukarni Śremskiej. Tę firmę prowadził do 14 II 1940 roku, gdy został przez Niemców wysiedlony najpierw do Strzelc Małych w Generalnej Guberni, a potem do Brzeska, w którym przebywał do 1948 roku. Ostatecznie wraz z rodziną osiadł w Głuchołazach

---

⁵⁴ APP, Dzielnica Wielkopolska Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce, sygn. 11; [nekrolog], T. Ostrowski, *Mieleckie parceluje ziemię*, „Rzeczpospolita” nr 101 z 13 XI 1944; „Głos Wielkopolski” nr 127 z 10 V 1946; [nekrolog], „Głos Wielkopolski” nr 128 z 11 V 1946; *Z urzędu Stanu Cywilnego*, „Głos Wielkopolski” nr 130 z 13 V 1946; *Z Urzędu Stanu Cywilnego*, „Wola Ludu” nr 110 z 14 V 1946.

⁵⁵ APP, Dzielnica Wielkopolska Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce, sygn. 11.

⁵⁶ *Wiadomości miejscowe i prowincjonalne*, „Postęp” nr 33 z 11 II 1915.

na Śląsku Opolskim, gdzie założył księgarnię „Globus”. Zmarł 20 XII 1958 roku⁵⁷.

Zachowane materiały źródłowe świadczą, że między 1896 a 1914 rokiem w redakcji „Gazety Kościańskiej/Polskiej” znalazło zatrudnienie jedenastu redaktorów odpowiedzialnych. Całkowicie nieznani pozostają Małolepszy i Bednarski. Pochodzili z Gniezna i prawdopodobnie praca w redakcji była dla nich zajęciem czasowym, pozostającym na marginesie innych, właściwych zajęć zarobkowych. Bobowski, Stefanowicz, Kąkolewski i Średzki z wykształcenia byli drukarzami, a redagowanie „Gazety” w Kościanie wynikało z potrzeby chwili, gdy przepisy prawa prasowego nakazywały podawanie nazwiska redaktora odpowiedzialnego w każdym kolejnym numerze pisma. W następnych latach swojej pracy zawodowej skupili się na zajęciach w wyuczonym zawodzie. Z kolei Teska, Rożanowicz, Świtła, Czarnecki i Wolski wiele lat poświęcili na prace redakcyjne. Oprócz „Gazety Polskiej” w Kościanie redagowali gazety poznańskie („Orędownik”, „Praca”, „Przemysłowiec”, „Głos Wielkopolski”) i śląskie („Głos Śląski”, „Górnoślązak”), gnieźnieńskiego „Lecha”, dortmundzki „Dziennik Polski”, „Gazetę Grudziądzką”, „Dziennik Bydgoski” oraz „Gazetę Ostrowską”. Dwóch redaktorów po zakończeniu prac dziennikarskich podjęło studia wyższe i zostało stomatologami. Wśród jedenastu redaktorów odpowiedzialnych „Gazety Kościańskiej/Polskiej” dla historii prasy polskiej największe zasługi miał Teska, który do końca życia pracował jako dziennikarz, a jego „Dziennik Bydgoski” odegrał istotną rolę w kształtowaniu świadomości narodowej w okresie przed odzyskaniem niepodległości, a w niepodległej Polsce był podstawowym źródłem informacji w Bydgoszczy. Pozostali redaktorzy kościańskiej gazety pozostali mniej znani bądź zupełnie nieznani.

---

⁵⁷ M. Szczęsny, *Przyczynek do dziejów prasy śremskiej*, „Kronika Wielkopolska” 1983, nr 3/4, s. 156–157; *Słownik biograficzny Śremu*, red. D. Płygawko, A. Podsiadły, Śrem 2008, s. 338–340; D. Płygawko, *Księgarze i drukarze w Śremie 1869–2009*, Śrem 2009, s. 46–63.